

สรุปเวทีร่วมเรียนรู้ผู้นำกระบวนการทัศน์ใหม่ ครั้งที่ 1

วันที่ 15 - 17 สิงหาคม พ.ศ. 2557

ณ โรงแรมสวนสามพราน ริเวอร์ไซด์ อ.สวนสามพราน จ.นครปฐม

รศ.ดร.อนุชาติ พวงสำลี กล่าวถึงที่มาของเวทีร่วมเรียนรู้ผู้นำกระบวนการทัศน์ใหม่ และโครงการผู้นำแห่งอนาคต โดยเริ่มกล่าวถึงข้อค้นพบเรื่องการฟื้นฟูประเทศว่า ไม่ใช่มาจากการขาดแคลนทรัพยากรหรือชุดความคิดในการทำงาน แต่ปัญหาใหญ่มาจากการติดกับทวนกรรม “ผู้นำ” แบบอัสคินี่มีมาขาว ในขณะที่คำว่า “ภาวะการนำ” ซึ่งเป็นมากกว่าผู้นำ และอาจสอดคล้องต่อการนำพาประเทศไปข้างหน้าในสมัยปัจจุบันได้ดีกว่าเก่า จึงเป็นที่มาของโครงการผู้นำแห่งอนาคตที่มีภารกิจสามเรื่องหลัก คือ

1. การทำองค์ความรู้เรื่องภาวะการนำให้เป็นที่ประจักษ์ โดยรวบรวมบททวนวรรณกรรมต่างๆ และลงไปสู่พื้นที่ปฏิบัติการจริง
2. สื่อสารกับสังคมเพื่อช่วยกันสร้างจินตนาการใหม่ต่อกระบวนการพัฒนา
3. สร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อใคร่ครวญโจทย์ต่างๆ ในอดีต และมองไปในอนาคตข้างหน้า

อันเป็นที่มาของการจัดเวทีร่วมเรียนรู้กระบวนการทัศน์ใหม่ โดยเชิญผู้ที่โครงการเชื่อว่ามีภาวะการนำอยู่ในตัวอยู่แล้วมาเสวนาร่วมกัน

แต่ก่อนจะเข้าสู่กิจกรรมอย่างเป็นทางการ อาจารย์ชัยวัฒน์ ธิระพันธุ์ กระบวนกรหลักได้กล่าวถึงความจำเป็นของการสร้างภาวะการนำร่วมว่า การที่สังคมไทยจะอยู่ท่ามกลางความไม่แน่นอน โดยไม่สูญเสียความหวัง กำลังใจ ความผูกพัน สามัคคีกัน จำเป็นต้องสร้างระบบที่สามารถฟื้นคืนตัวเอง และส่งต่อไปถึงคนรุ่นหลังให้ได้ โดยยกตัวอย่างประเทศเยอรมันและญี่ปุ่นที่สามารถเติบโตออกมาได้ ทั้งที่เคยเผชิญกับปัญหาหนักๆ เคยพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่สองมาแล้ว เพราะมีคุณค่าหลักบางอย่างเป็นหลักยึดร่วมกันของประชาชน ประชาชนจึงไม่สูญเสียทิศทาง

ทำเจตนารมณ์ให้ชัดเจน

กิจกรรมแรก กระบวนกรเชิญชวนให้ผู้เข้าร่วมตอบคำถามกับตัวเอง 4 ข้อ เพื่อทำเจตนารมณ์ในการมาร่วมเรียนรู้ให้ชัดเจน คือ

1. เราอยากเห็นอะไรเกิดขึ้นในเวทีนี้
2. เพื่อให้สิ่งนั้นเกิดขึ้น เราต้องทำอะไรบ้าง
3. เราอยากให้อะไรเกิดขึ้นในทีมของเราบ้าง
4. แล้วในการอยู่ร่วมกัน ตัวเราเองจะมอบอะไรให้กับกลุ่ม

เมื่อกลั่นออกมาจากคำตอบจะมีคำว่า มิตรภาพ กำลังใจ กับ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และที่สำคัญ คือการ “เชื่อมโยง” นอกจากการเชื่อมโยงสินค้า วัฒนธรรม กายภาพ และความคิดตามความเข้าใจกันโดยปกติทั่วไป อาจารย์ชัยวัฒน์กล่าวเสริมถึงการเชื่อมโยงอีกอย่างหนึ่งที่จะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง คือการ “เชื่อมพลัง” ของมนุษย์เข้าด้วยกัน ให้เกิดเป็นพลังที่อ่อนโยน เหนียวแน่น อบอุ่น และลึกซึ้ง ซึ่งต้องอาศัยการแลกเปลี่ยน (sharing) การดูแลกัน(caring) รวมถึงการค้นพบและแสดงเสียงภายในตัวเองออกมา จึงจะเป็นการเชื่อมโยงที่เหนียวแน่น

ดังนั้น เพื่อให้แต่ละคนกลับไปค้นพบเสียงภายในตัวเองและรู้จักเพื่อนอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น กิจกรรมสุดท้ายของวันแรก จึงให้ผู้เข้าร่วมจับคู่คุยกันเรื่อง “ตัวเราเดินทางมาถึงจุดนี้ในชีวิตได้อย่างไร” และ “เราฝันที่จะทำอะไรต่อไป” ในบรรยากาศที่เป็นส่วนตัว ผ่อนคลาย เพื่อให้แต่ละคนได้กลับไปดูแล รดน้ำพรวนดิน พลังชีวิต และพลังแห่งอุดมคติในตนเอง ไปพร้อมๆ กับการมองเห็นสนาม (พลัง) ที่อยู่ระหว่างตัวเองกับคู่สนทนา เพื่อค้นหาสภาวะของการเชื่อมเข้าหากันระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ที่ไม่ได้มาจากการพูดออกมาตรงๆ แต่รู้สึกได้

ทั้งนี้ การจะเกิดขึ้นของกระบวนการสร้างสภาวะของการเชื่อมพลังดังกล่าวนี้ อาจารย์ชัยวัฒน์กล่าวว่า ต้องอาศัย

1. โครงสร้างที่เอื้ออำนวยให้มนุษย์ได้เชื่อมโยงเข้าหากัน เช่น บรรยากาศที่ผ่อนคลาย
2. สอง กระบวนการและวิธีการสนทนา การพูดและการฟัง เพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัย และความไว้วางใจที่จะทำให้คนไม่รู้จักรุ่นเคย เปิดใจ “เรียนรู้” ต่อกัน

โดยการ “เรียนรู้” ในโลกปัจจุบัน จำต้องเข้าใจความซับซ้อนสามประเภทที่ ออตโต ชาร์มเมอร์ กล่าวถึง คือ

1. “ความซับซ้อนที่เป็นพลวัต (Dynamic complexity)” หมายถึงเหตุการณ์ที่อยู่ห่างไกลทั้งเวลาและสถานที่ แต่ส่งผลกระทบต่อถึงเรา
2. “ความซับซ้อนทางสังคม (Social complexity)” กล่าวคือแต่ละปัญหามีผู้เกี่ยวข้องของจำนวนมากและบทบาทเปลี่ยนแปลงไป จนผู้คนงงงวว่า ใครคือผู้แก้ไขปัญหาที่แท้จริง
3. “ความซับซ้อนที่ผุดบังเกิดขึ้นมา (Emerging complexity)” เกิดจากความซับซ้อนสองประเภทแรก

และสิ่งสำคัญคือ รวมถึงเข้าใจ “อุปสรรคในการเรียนรู้” ในทัศนะของ ปีเตอร์ เซงเก (Peter Senge) ได้แก่

1. “ฉันทันอยู่ตรงนี้” การยึดมั่นในมุมมองของตนอย่างตายตัว จึงไม่สามารถเข้าใจความซับซ้อนของสังคม
2. “ศัตรูจะอยู่ข้างนอก” ฉันทันไม่ใคร่คนสร้างปัญหา คนอื่นมาสร้างปัญหาตลอดเวลา
3. “ยึดมั่นถือนั่นกับปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์” ฉันทันไม่เห็นปัญหาที่แท้จริง

4. “มายาคติกับการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง” มีปัญหาจำนวนหนึ่งซับซ้อนและยาก ไม่สามารถใช้ประสบการณ์ตรงได้ ต้องมองย้อนไปในประวัติศาสตร์ และขยายเส้นขอบฟ้าของตัวเองออกไปทับซ้อนกับเส้นขอบฟ้าของคนอื่น

ห้วงเวลาที่มีคุณค่าและมีความหมาย (Defining moment)

และต้นธาตุแห่งความเป็นมนุษย์

กระบวนการมองกลับไปในตัวเองเพื่อค้นหาคุณค่าหลักของชีวิต เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ อีกประการหนึ่งในการสร้างภาวะการนำ กระบวนการจึงเชิญชวนผู้เข้าร่วมให้มองย้อนลึกลงไป เหตุการณ์สำคัญของชีวิต โดยจับคู่สนทนาค้นหาห้วงเวลาที่มีคุณค่าและมีความหมาย แล้วคละกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ก่อนจะให้แต่ละคนค้นพบต้นธาตุแห่งความเป็นมนุษย์ในตัวเองที่อาจสามารถเปลี่ยนแปลงสังคม

บางคนกล่าวว่า ต้นธาตุนั้นคือการเห็นประโยชน์แก่ส่วนรวม ก้าวข้ามความเป็นตัวตน ไปทำเพื่อคนอื่น การเห็นชีวิตมนุษย์สำคัญเหนือสิ่งอื่นใด บางคนเห็นว่าต้นธาตุนั้นคือ “ความรักในอิสราเอล” ทุกคนไม่ชอบการถูกครอบงำ พยายามที่จะหนีออกไปจากการถูกครอบงำ และ “การที่เราได้มีโอกาสเรียนรู้ด้วยตัวเอง” ไม่ว่าจะจากการอ่านหนังสือสักเล่ม การหล่อหลอมของครอบครัว จนเกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเอง และ “การกลับเข้าไปเรียนรู้เรื่องข้างในของตัวเอง” ทำให้สามารถคิดหรือเผชิญกับเรื่องที่ยากและซับซ้อนได้

วิญญานแห่งกาลเวลา

การมองไปข้างหน้า เป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งในสภาวะการนำ ประกอบไปด้วย

1. การ “Sensing” ความเข้าใจ มีญาณสัมผัสโลกรอบๆ ตัว จนมองเห็นทิศทางข้างหน้า
2. การตัดสินใจเลือก (making choice) ว่าจะทำอะไร ไม่ทำอะไร จะเน้นพลังแบบไหนที่นำไปสู่ข้อที่ 3
3. “Visioning” ภาพอนาคตที่ปรารถนา ช่วยให้โฟกัสสรรพกำลังต่างๆ
4. “Relating” สร้างความเชื่อมโยงกับสรรพสิ่งเพื่อดึงพลังไปสู่วิสัยทัศน์ ด้วยการสร้างข้อที่ 5 ให้เกิดขึ้น
5. “Inventing” หรือนวัตกรรมใหม่ๆ

ปัจจัยสำคัญต่อการมองไปมองเห็นและกำหนดทิศทางในอนาคตข้างหน้าได้ คือ การจับ “Zeit Geist หรือ Spirit of the Age หรือ Spirit of Time” หรือวิญญานแห่งกาลเวลาของยุคสมัย ว่ามนุษย์มีวิถีชีวิต วิธีคิด การใช้ชีวิตอย่างไร มีความหมายต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างไร อาศัยตัวแปรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1. หนึ่ง “รัฐ”

2. “ขบวนการสหภาพแรงงาน” คานทูนไม่ให้เอารัดเอาเปรียบเกินขอบเขต
3. “เทคโนโลยี”
4. “วัฒนธรรม”

Open Space

กิจกรรมท้ายสุดในวันสุดท้าย คือการเปิดพื้นที่ให้ผู้เข้าร่วมชนวนเพื่อนๆ มาคุยเรื่องที่ตนเองเห็นว่าสำคัญ มีผู้นำเสนอประเด็นมากมาย จัดกลุ่มได้ 4 กลุ่ม คือ

- กลุ่มที่ 1 ประกอบด้วย กลุ่มสร้างความเป็น ธรรมชาติความเหลื่อมล้ำ กลุ่มการเมืองของพลเมืองที่แท้จริงและกลุ่มปฏิรูปพลังงาน
- กลุ่มที่ 2 ประกอบด้วย กลุ่มช่วยกันคนละไม้คนละมือเพื่อสอนเด็กให้เป็นคนดี กลุ่มสร้างคนรุ่นใหม่ใช้ใจนำสมอง และกลุ่มการพัฒนาจิตระดับปัจเจก
- กลุ่มที่ 3 กลุ่มพลวัตและจินตนาการร่วมสำหรับคนไทยเพื่อ ออกจากทุนนิยม
- กลุ่มที่ 4 กลุ่มการแก้ปัญหาเรื่องความขัดแย้ง และการแบ่งแยกของสังคม

โดยแต่ละคนสามารถเข้าร่วมและเคลื่อนย้ายกลุ่มสนทนาได้ตามความสนใจ ทั้งนี้ บรรยากาศการสนทนาเต็มไปด้วยความคึกคัก แต่ละคนมองเห็นความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงระหว่างกันมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการเชื่อมโยงผ่านงานที่หลายเครือข่ายขับเคลื่อนกันอยู่แล้ว เช่น เรื่องกฎหมายเพื่อนคนจน 4 ฉบับ และการปฏิรูปพลังงาน หรือการสร้างสรรค์ข้อเสนอใหม่ๆ ในเชื่อมโยงเครือข่ายและขับเคลื่อนงานด้านต่างๆ ไปพร้อมๆ กันหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการรวบรวมเครื่องมือจัดการความขัดแย้งเพื่อนำเสนอต่อสาธารณะ การสร้างห้องทดลอง ชวนคนมาทะเลาะกันในพื้นที่ต่างๆ โดยใช้เครื่องมือจัดการความขัดแย้งต่างๆ ถอดบทเรียนว่าการทะเลาะอย่างสร้างสรรค์ และกระจายเครื่องมือในการทะเลาะกันออกไป เพื่อสร้างวัฒนธรรมการทะเลาะการถกเถียงกันโดยไม่ใช้ความรุนแรง รวมถึงข้อเสนอเพื่อปฏิรูปการศึกษา 3 ประการ คือ

- 1 ทำอย่างไรให้ครูรักเด็กและเด็กรักครู
- 2 ทำอย่างไรให้เด็กเห็นคุณค่าของความสามัคคี ไม่ใช่สอนให้เด็กสามัคคีกัน
- 3 อย่าให้การศึกษาเป็นไปเพื่อการแข่งขัน แต่ให้การศึกษาเป็นไปเพื่อการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และข้อเสนอปิดท้ายที่น่าสนใจ คือการชวนกลุ่มมาทะเลาะกันเองก่อนในเวทีคราวต่อไป เพื่อเป็นการต้นแบบสร้างพื้นที่การเรียนรู้วัฒนธรรมการทะเลาะและถกเถียงกันอย่างสร้างสรรค์ โดยไม่ใช้ความรุนแรง ก่อนที่จะเผยแพร่แนวปฏิบัตินี้ออกสู่สังคมวงกว้างต่อไป